

Pædagogik i skyggen af corona - En kulturanalytisk undersøgelse af pædagogisk arbejde efter genåbningen af daginstitutionerne

**Sine Grumløse, Anja Marschall,
Karen Prins**

I denne artikel beskæftiger vi os med, hvordan Sundhedsstyrelsens smitteforebyggende retningslinjer fik betydning for hverdagen i landets vuggestuer og børnehaver. Artiklen trækker på empiri fra forskningsprojektet Pædagogisk arbejde i skyggen af Corona, hvor vi gennem virtuelle fokusgruppeinterviews har interviewet pædagoger og medhjælpere i syv daginstitutioner i juni 2020 og igen et halvt år senere.

Vi undersøger, hvilke forandringer, muligheder og udfordringer det pædagogiske personale erfarede, og hvilken betydning restriktionerne fik for hverdagen i institutionen og for det pædagogiske arbejde. Vi viser, hvordan særligt sociale retningslinjer og ny materialitet blev talt frem som betydningsfulde, og hvordan genåbningen udpeger væsentlige værdier i det pædagogiske arbejde, når vante praksisser, strukturer og rutiner skal gentænkes. Dette åbner ligeledes for pædagogiske grundlagsdiskussioner om centrale værdier i pædagogikken herunder betydninger af nærvær, tid og omsorg, forældresamarbejde og børns muligheder for medbestemmelse.

Emneord: Corona, genåbning, pædagogisk faglighed, nærvær, børneliv

Da coronarestriktioner ramte daginstitutionerne

Efter fem ugers nedlukning af landets daginstitutioner vendte børnene i april 2020 tilbage til vuggestuer og børnehaver. Både børn og det pædagogiske personale skulle tilbage til en anden hverdag end den, de havde inden nedlukningen. Ved genåbningen fulgte en række smitteforebyggende krav og retningslinjer for, hvordan børn og pædagoger kunne være til stede i institutionen (Sundhedsstyrelsen 2020). Forebyggende perspektiver fra sundhedsvidenskaberne skulle indtænkes i den pædagogiske hverdag.

De nye smitteforebyggende retningslinjer betød blandt andet, at hvert barn skulle have et større areal at være på (større end det de fleste daginstitutioner har til rådighed). I første omgang betød genåbningen derfor også, at det mange steder blot var halvdelen af børnene, der kunne møde i institutionen, mens personalet var fuldtalligt til stede. Det var en pædagogisk opgave at beslutte hvilke børn, der havde behov for at komme tilbage med det samme og hvilke familier, der måtte vente. I andre daginstitutioner blev åbningstiden reduceret.

De steder, hvor alle børn kunne møde ind, blev der kaldt ekstra personale ind, som kunne tage børnene ud af huset. Den første fase af genåbningen indebar dermed væsentligt færre børn pr. voksen, end man var vant til. Der var i forbindelse med genåbningen ligeledes krav om skærpet rengøring over hele dagen, krav om desinficering af legetøj og daglig vask af sovebørnernes sengetøj. Dette betød nye daglige opgaver og rutiner og nogle steder, at nye voksne blev del af daginstitutionens hverdag. I tillæg hertil skulle antallet af kontakter mellem børnene og mellem børn og voksne samt mellem de voksne nedbringes, og forældrene blev mødt med krav om nye måder at aflevere og hente på. Forældrene skulle nu hente og aflevere ved legepladsens låge. Det blev anbefalet, at børn og pædagoger var mest muligt udendørs, og det blev understreget, at det var bedre at være få end mange sammen.

Sidenhen er der indført ændringer i restriktionerne, der samtidig ser ud til at blive fortolket lidt forskelligt. Fælles for de institutioner, vi har talt med, er, at normeringen i november 2020 i vid udstrækning var den samme som før nedlukningen. Alle børn var tilbage og institutionerne havde atter fuld åbningstid. Den ekstra hjælp var i november stærkt formindsket (nogle steder helt afviklet). Samtidig med at kravene til håndvask, rengøring, nedbringelse af daglige relationer fortsat var mere eller mindre de samme som i foråret 2020.

Forskningsinteressen for 'den nye' hverdag

Verden over ser vi en forskningsinteresse for børn og pædagoger/læreres hverdagsliv i forbindelse med nedlukningen i foråret 2020. Interessen strækker sig fra at have fokus på smitterisiko i daginstitutioner og skoler forbundet med genåbningen (fx Russell et al 2020; Panovska-Griffiths et al 2020) til oplevelser af hverdagen under og efter nedlukningen (Hem & Tiko 2020; VIVE 2020). Herunder er det undersøgt, hvordan forbindelsen mellem hjem og daginstitution blev opretholdt under nedlukningen og hvilke bekymringer og tanker nedlukningen igangsatte hos daginstitutioners ledere og personale (Hem & Tiko 2020; BUPL 2020; VIVE 2020) og hos børnene (Børns Vilkår 2020). Andre studier beskæftiger sig med de psykologiske effekter, som pandemier kan have på den yngste del af befolkningen (fx Akat & Karatas 2020; Tang et al 2020). I Norge gennemførte forskere fra OsloMet en spørgeskemaundersøgelse med fokus på institutionslederes oplevelser af håndteringen af de statslige smitteforebyggende retningslinjer, samt en interviewundersøgelse med fokus på barnehagelærere, forældre og børns oplevelser af børnehavearbejdet under corona-restriktionerne – fra nedlukningen af daginstitutionerne i marts 2020 til ”en gradvis normalisering hen over efteråret” (Os et al 2021). Rapporten konkluderer, at der både er en stor grad af mestringsoplevelse i en svær og foranderlig tid og samtidig, at det tærer hårdt på det pædagogiske personale. I en dansk kontekst har Anette Boye Koch undersøgt børns trivsel efter genåbningen. Koch fandt blandt andet, at færre børn i institutionen og færre børn pr. voksen gav mulighed for øget nærvær (Koch 2020). Det nationale forsknings- og

analysecenter for velfærd, VIVE, gennemførte en spørgeskemaundersøgelse blandt 110 daginstitutionsledere og spurgte blandt andet til, om der er erfaringer fra genåbningen, lederne ønsker, får betydning for daginstitutionerne fremadrettet. Her pegede daginstitutionslederne blandt andet på de mindre børnegrupper (VIVE 2020). Interesseorganisationen Børns Vilkår har via gruppeinterviews med børn undersøgt, hvordan børnene oplever hverdagen med smitteforebyggende restriktioner i daginstitutionerne. Børnene fremhæver blandt andet, at det er nemmere at finde en voksen i de mindre børnegrupper samt, at der er mindre larm, færre konflikter og mindre skældud i hverdagen (Børns Vilkår 2020). Fælles for det nye forskningsfelt er interessen for, hvordan *det opleves og erfares*, når epidemihåndtering bliver et grundvilkår for hverdagen i samfundets børneinstitutioner. Det er oplevelserne og betydningen af denne nye hverdag, vi er gået på opdagelse i med forskningsprojektet *Pædagogisk arbejde i skyggen af Corona*.

Pædagogisk arbejde i skyggen af corona

I forskningsprojektet *Pædagogisk arbejde i skyggen af Corona*, spørger vi: Hvilke muligheder, forandringer og udfordringer giver restriktioner om hygiejne og smitterisiko for det pædagogiske arbejde med 0-6-årige? Vi er interesserede i at få viden om, hvad der sker (mere deskriptive beskrivelser), og hvordan det opleves af de implicerede parter. Gennem en række virtuelle fokusgruppeinterviews med pædagoger og pædagogiske medhjælpere har vi spurgt ind til, hvilken betydning myndighedernes restriktioner fik for det pædagogiske arbejde i netop deres institution. Informanterne er alle interviewet to gange (i juni og november 2020) og tæller det pædagogiske personale i syv daginstitutioner, primært lokaliseret på Sjælland. Derudover har vi interviewet lederne i de pågældende institutioner samt en række pædagogiske konsulenter og forældre. Fokusgruppeinterviewet (Halkier 2020) er valgt som metode, da det har været vores ønske at etablere en fælles dialog om den nye hverdag i daginstitutionen. Vi betragter fokusgruppeinterviewet som en anledning til, at kollegaer taler sammen om deres erfaringer og tilbydes et rum for meningsforhandling og -skabelse (Løw 2019). Interviewene har været udfordret af, at vi har arbejdet virtuelt. Dvs. kollegaerne har i nogle sammenhænge siddet sammen, mens interviewer har siddet 'på den anden side af skærmen'. I andre sammenhænge har kollegaerne siddet bag hver sin skærm og interviewer ligeså. Afstanden mellem informanterne og/eller interviewer har til tider gjort samtalen mere træg, end den (sandsynligvis) ville have været, hvis alle havde siddet i samme rum. Forskerens muligheder for at mindske afstand og skabe tryghed og ligeværdighed i interviewsituationen er udfordret af ikke at sidde i samme rum, fordi kropssprog, ansigtsmimik og alle sociale normer for at etablere stemning er væsentligt forandrede og formentlig også opleves minimerede. Desuden er muligheden for at opfange stemninger, kropssprog, pædagogernes reaktioner på hinanden langt sværere, når man sidder bag ved skærmen. Omvendt kan

fraværet af forskerens fysiske tilstedeværelse i rummet gøre hende 'mindre', fordi hun blot eksisterer som et ansigt på en skærm. Måske betyder det, at rummet er tryggere for interviewpersonerne og skaber et mere åbent rum for forhandling af mening.

I samtalerne er personalet på en og samme tid i dialog med hinanden og i dialog med en lang række af regler, retningslinjer, anbefalinger og begrundelser, der både 'bor i institutionen' og 'kommer til' som følge af de smitteforebyggende tiltag. Desuden er de direkte og indirekte i dialog med de indretninger, orienteringer, organiseringer, normer, rutiner og materialitet, der udgør centrale elementer i daginstitutionens hverdagsliv. Meningsforhandling forstås derfor som både kontekstafhængig, relationel og potentiel foranderlig (Barbour 2007).

Når vi undersøger, hvordan den vante og almindelige hverdag træder frem på nye måder i samspillet mellem pædagogikken og sundhedsmyndighedernes restriktioner, får vi øje på hverdagens værdier, koder og forståelser (se også Ehn & Löfgren 2010). Det selvfølgelige og tavse bliver tydeligt, når det pædagogiske personale reflekterer over værdierne bag 'godt pædagogisk arbejde' og 'det gode børneliv' og i lyset af de smitteforebyggende restriktioner finder nye veje for fortsat at kunne skabe et meningsfuldt pædagogisk arbejde. De skal på den ene side sikre, at der ikke foregår smittespredning. På den anden side skal de sørge for at etablere en genkendelig og meningsfuld hverdag for både børnene og sig selv.

Vi forholder os åbnet til hvorvidt, hvad og hvordan noget 'forstyrrer', og arbejder på baggrund af en reflektiv kulturanalytisk tilgang (Ehn & Löfgren 2010; Christensen et al 2017). Vi er nysgerrige på, hvilke forandringer informanterne har oplevet, og hvordan den nye hverdag tydeliggør centrale værdier og udfordringer i det pædagogiske arbejde. I analyserne er vi inspireret af blandt andre den britiske antropolog Daniel Miller, der er optaget af studiet af menneskers liv gennem et dialektisk perspektiv i samspillet mellem materialitet og identitet: *in which material objects are viewed as an integral and inseparable aspect of all relationships. People exist for us in and through their material presence*" (Miller 2008: 286). I interviewmaterialet spiller særligt de materielle forandringer en stor rolle. Det er dem, det pædagogiske personale taler frem som betydningsfulde, og det er dem, som skubber og forstyrrer men også nogle gange åbner for muligheder i det pædagogiske arbejde. Med Millers dialektiske perspektiv går vi på opdagelse i, hvordan fortællinger om materielle forandringer også er fortællinger om værdier og pædagogisk faglighed. Materialitet forstås her helt bredt som alt det ikke-menneskelige, mennesker lever i og med, dvs. også rum, natur, vejret osv., og det undersøges, hvordan materielle forandringer får betydning for det pædagogiske personale og deres fælles praksis. Miller skriver: *"I focus on what seems to matter most to people, their ability to form relationships and the nature of those relationships. Relationships which flow constantly between persons and things"* (Miller 2008: 286). Når vi oversætter dette til

daginstitutionfeltet, får vi øje på, hvordan det pædagogiske personale ordner og skaber mening for at kunne opretholde og videreudvikle dét, de betragter som det centrale i det pædagogiske arbejde. Det er denne stræben, de har til fælles på tværs af de forskellige fortællinger om, hvordan hverdagen under restriktionerne forstås, tilpasses og håndteres.

Omstrukturering og tilpasning: Et forandret hverdagsliv

Tirsdag d. 14. [april 2020] blev vi bedt om at møde op stille og roligt til en uge, hvor vi skulle finde ud af, hvordan det nye kommer til at se ud. "Skal der fjernes noget i huset? Skal der laves noget om? Skal der sættes hegn op? Hvad skal der laves?" Og det brugte vi så den første uge på alle sammen i huset stille og roligt og fik snakket om tingene, og vi prøvede at finde ud af, hvad der skal vaskes af, hvad der skal stilles væk, og hvor skal vi stille hegn op... hvordan laver vi zoner? Hvordan inddeler vi dem [børnene]? Hvordan får vi bestilt ekstra håndvaske, så man kan få vasket fingrene, når man ankommer om morgenen? (Vuggestuepædagog maj 2021)

I samtalen om hverdagen efter genåbningen træder særligt én tematik frem. Det er de nye materielle strukturer og deres betydning for samvær og relationer i daginstitutionen. På tværs af institutionerne fortæller det pædagogiske personale, som pædagogen herover, at de blev inddraget i arbejdet med at gentænke institutionens fysiske indretning og finde praktiske løsninger i lyntempo. Der berettes om en intensiv proces, hvor personalet sammen med kommune og håndværkere etablerede nye fysiske rammer i daginstitutionen. Der var fokus på de praktiske løsninger som fx etableringen af vægge og indkøb af håndvaske, men også arbejdet med at beslutte hvilke børn, der skulle tilbage, og hvem der skulle vente, fyldte en del. Når vi spørger ind til 'det nye' ved genåbningen i foråret 2020, nævnes særligt zone-opdelinger af indendørs- såvel som udendørsarealer samt faste inddelinger af børn og voksne. Omvæltningen var stor, da det nu var en pædagogisk opgave at sikre, at børnene *ikke* havde kontakt med børn, som ikke var en del af deres gruppe. Inddelingen i zoner betød på den ene side, at børnene fik faste og overskuelige grupper på mellem 3-5 børn og en fast voksen over hele dagen. På den anden side var det en udfordring at indtænke hvert enkelt barns perspektiv i opdelingen. Kriterierne var således både praktisk begrundet (hvilke børn følges ad i forhold til daglig tid i daginstitutionen) og pædagogisk (hvilke relationer skal der tages hensyn til og hvilke børn har hvilke behov fx for samvær og tryghed). De forandrede fysiske opdelinger forandrede således også de sociale og fysiske relationer, det var muligt at være del af for det enkelte barn. De vanemæssige kulturelle forbindelser for relationer mellem materialitet,

fysisk indretning og børn og voksne, der skaber muligheder for at børn kan tage initiativer og have medbestemmelse i forhold til, hvor de vil være og med hvem de vil lege, blev således væsentlig forandrede, og er her et konkret eksempel på, hvordan samspillet mellem materialitet og mennesker får betydning for, hvem man kan være og blive (Miller 2008).

Med zoneinddelingen udpegedes særlige steder, hvor børnegrupperne skulle tilbringe dagen. En dag ville en børnegruppe således være tildelt klatretårnet, og en anden dag sandkassen. Pædagoger og medhjælpere fortæller, at børnene jo så nødvendigvis måtte være motiverede for det, dagens zone tilbød af aktivitet. Opdelinger i zoner og inddelinger af børnene medførte således, hvad der opleves som en markant indskrænkning af børnenes frie bevægelighed og muligheder for at vælge mellem steder, materialiteter og legekammerater. Den zoneinddelte hverdag gav ligeledes forandringer indendørs. Vægge kom op for at skabe flere mindre rum i de eksisterende bygninger. Afspærringer med fx potteplanter og reoler skulle forhindre børn og voksne i at bevæge sig på tværs af zoner. Fra de voksnes perspektiv gav disse omstruktureringer af den pædagogiske praksis, udover en masse praktiske vanskeligheder, en række grundlæggende udfordringer i forhold til det, der opfattes som vigtigt og betydningsfuldt i det pædagogiske arbejde, men samtidig også en række nye muligheder.

Overordnet kan man sige, at daginstitutionernes tradition for at indrette sig med aktivitetsstationer (Ehn 1997), der giver muligheder for, at mange børn samtidig kan være i gang med forskellige ting, som de selv vælger ud fra deres motivation og interesser (Prins 2019), er udfordret i en hverdag, hvor 'voksne placerer børn'. Det strider imod nogle helt grundlæggende forståelser af, hvad der er vigtigt for børn, når det pædagogiske personale skal sikre, at børnene ikke bevæger sig frit og måske netop derfor, oplevedes zoneinddelingen også mange steder som en opgave, der krævede stor opfindsomhed. I det følgende beskriver en pædagog i en vuggestue, hvordan de undersøgte forskellige måder at opdele stuen på:

I vuggestuen lavede vi zoner på et kort, og så kendte de voksne zonerne. Så havde vi prøvet at flytte nogle planter og krukke og sat en bæk på tværs, sådan så der var lidt for børnenes vedkommende også. Det der med at sætte... vi har noget afspærringsbånd i børnehaven. Det fungerer ikke med vuggestuebørn. Det er en invitation til at gå nedenunder eller hvide i det... Det fungerede i hvert fald ikke, så det droppede vi ret hurtigt. Så havde vi prøvet at lave naturlig aflukning af hver zone men, at de voksne så kendte zonen fra kortet.

Kravet om zoneinddelinger afstedkom således en lang række afprøvninger af hvilke materielle tiltag, der kunne holde børnegrupperne adskilt fra hinanden, men også af hvordan man kunne arbejde pædagogisk begrundet i en zoneopdelt hverdag. I en børnehave oplevede pædagogerne i de første uger, at børnene havde svært ved at orientere sig i den zoneopdelte daginstitution. Børnene var afventende og usikre på, hvad de måtte og kunne. I en anden institution fremhæver personalet netop børnenes medbestemmelse som noget af det, der blev styrket med de små børnegrupper på et afgrænset område. Det er bemærkelsesværdigt, at det de ansatte et sted oplever som begrænsende, et andet sted italesættes som mulighedsskabende. Denne divergens er væsentlig at have in mente, når man som vi er optaget af, hvilke muligheder og begrænsninger, der opleves i praksis. Det er alt andet end sort/hvidt, når vi spørger ind til betydningen af den nye hverdag og de ændrede forhold og dermed bevæger analysen tættere på de meningssammenhænge informanterne taler frem.

Udeliv mellem tvangsmotivation og nytænkning

Udover at zoneinddelingen af ude- og inde-rum og opdelingen af børnene som nævnt får den betydning, at børnene er nødt til 'at få lyst' til at være på den del af legepladsen, som gruppen har i dag, nødvendiggør og muliggør det også andre typer af pædagogiske aktiviteter og interaktioner. Som en pædagog fortæller:

Vi er blevet mere opmærksomme (...), fx har vi en nabo overfor der har mange paller liggende, som vi har fået lov til at bruge, og bygge alt muligt og lave legestationer. Vi skal bygge et udekøkken, og der er forskellige ting, vi skal prøve at lave, så de er blevet til sådan nogen små forskere, der skal prøve at finde ud af, hvad man kan lave af det her. (...) det bruger vi meget for at prøve at gøre det spændende.

Når fortællingerne om udelivet i foråret ses i kontrast til hverdagslivet i november, bliver det samtidig tydeligt, at vejret har stor indflydelse på, hvad der opfattes som pædagogisk muligt og forsvarligt. I foråret og sommeren kunne børn og voksne nemt være ude hele dagen. Der var fortællinger om fordybelse på ture, hvor natur og insekter blev udforsket. Noget der også går igen i BUPL's lederundersøgelse fra maj 2020, hvor årstiden og det gode vejr i april og maj blev fremhævet som noget, der havde stor indflydelse på, hvordan den forandrede hverdag blev håndteret (BUPL 2020). I interviewene i november så det væsentligt anderledes ud. Her var der beretninger om kolde fingre og frysende børn, og om udfordringerne med til at sætte noget i gang, der kunne aktivere og motivere børnene til trods for regn og kulde. Det pædagogiske personale fortæller, at alle (men særligt de yngste børn) bliver kolde og trøtte, når de er ude hele dagen og børn, der er ved at smide bleen, tisser igennem både den ene og den anden

flyverdragt (pædagog i vuggestuen). Særligt i forhold til vuggestuebørnene kolliderer den zoneopdelte hverdag og kravet om at være udendørs de fleste dage tilsyneladende med den grundlæggende forståelse af, hvordan omsorg drages for de yngste børn. Dette hænger desuden sammen med, at hyppig håndvask fortsat er et krav, hvilket betyder, at børnene mange steder må vaske hænder udendørs i koldt vand. Det gælder også, når børn smider bleen og kommer til at tisse i flyverdragten, og der er begrænset adgang til toiletter og skiftefaciliteter. Her vanskeliggøres det pædagogiske arbejde med at støtte op om børnenes almene udvikling og bestræbelser på fx at blive selvhjulpne, og vind og vejr bliver en faktor, der forandrer materialiteten og således også relationer og pædagogisk selvforståelse (jf. Miller 2008).

Nye rutiner: Legetøjet er i karantæne

Kravene om hyppige afvaskninger af legetøjet har i mange institutioner ført til nedpakning af en stor del af legetøjet. De fleste steder har personalet nøje udvalgt og grupperet legetøjet i forskellige kasser, så det, der blev brugt mandag, kan komme i karantæne og tages frem igen torsdag, og dermed ikke behøver at blive vasket. På samme måde som begrænsninger ved zoneinddelingen af legeplads og indendørsarealer, fremhæver det pædagogiske personale, hvordan det stærkt begrænsede udbud af legetøj udgør en væsentlig forandring af hverdagen. Nogle fortæller, hvordan der nu er langt færre valgmuligheder for børnene i forhold til, hvad de kan beskæftige sig med, og hvad de kan lege, hvilket for nogen børn, særligt de mindste, ser ud til at give mere ro og fordybelse, fordi de ikke bliver afledt af, at der er så meget at vælge i mellem. De ændrede materielle vilkår italesættes her som kreativitetsunderstøttende. Børnene finder på nye lege med det, der nu engang er til rådighed. Andre lægger vægt på, hvordan de ændrede materielle vilkår udgør en væsentlig indskrænkning af børnenes udfoldelsesmuligheder, noget som de oplever, at børnene også giver udtryk for. Som en pædagog fortæller: *Børnene har jo deres egne steder, de gerne vil lege i, og noget bestemt legetøj, de er glade for. Nu er der bare perler og tegne.* Således ser vi, at de mere eller mindre samme ændrede materielle vilkår opleves at have forskellig betydning i praksis.

Et bud på hvorfor sundhedsmyndighedernes retningslinjer forstyrrer meget nogle steder og stort set ikke andre steder er, at de ændrede materielle og sociale vilkår i nogle tilfælde skubber 'for meget' til, hvordan man forstår og værdisætter den pædagogiske praksis og i andre tilfælde lettere kan inkorporeres heri. Det dialektiske samspil mellem den eksisterende pædagogiske praksis og de ændrede betingelser bliver så at sige mere eller mindre konfliktfyldt. Et eksempel på hvordan nye vilkår og betingelser bliver del af det pædagogiske arbejde på en ikke forstyrrende måde er etableringen af nye rutiner. Herunder beretter en del af informanterne om, hvordan hygiejnekravene blev indarbejdet i de daglige rutiner. En vuggestue har fx fundet på nye vaske-hænder-ritualer:

Jeg har samlet en lille gruppe børn ude på trappeopgangen og åbner døren, og siger "så løber vi ned på badeværelset, og så skynder vi os bare ud, for nu skal vi lige have vasket legepladsen af vores hænder, fordi vi er fyldt med legeplads, på de her fingre". Og det kan de jo godt se, for de har jo kulsorte fingre, når de kommer hjem derfra, så giver tingene jo mening. [Når] du er med i processen hele tiden, og du forstår, hvorfor du skal have gjort, hvad du skal have gjort, og det er ikke fordi, du er ulækker. Det er simpelthen bare fordi, du har været ude og lege med nogle ting, der gør, at du helt naturligt skal vaske hænder og ikke smitte legeplads af alle mulige steder.

Nye rutiner som fx hyppigere og systematiseret håndvask kræver nye strukturer, men det beskrives samtidig som rutiner, der bidrager til omsorg og nærvær:

Om morgenen har det selvfølgelig været anderledes, fordi vi er gået ud og har vasket hænder. Det er også en måde ligesom at få talt sig ind i dagen på... så får man snakket på vej ud til håndvasken, og så står man lidt og snakker om det, og så får man lige tørret hænder, og det... så det har været en meget rolig måde at komme ind i vuggestuen på.

Denne indledende håndvask bruges som et slags overgangsritual og en rutine, hvor pædagogen kan tage godt imod børnene, få sagt ordentligt godmorgen og fornemmet, hvordan barnet har det. Der er således fokus på omsorgen for det enkelte barn på nye måder.

Det pædagogiske personale fremhæver på tværs af interviewene, hvordan deres balanceringer og tilpasninger af pædagogik og hverdagsliv er rettet mod at gøre børnene trygge, fordi det er afgørende for deres trivsel og udvikling. Noget der for det pædagogiske personale ser ud til at være tæt forbundet med, i hvilken grad de kan være tæt på hvert enkelt barn. Det er muligheden for at tune sig ind på barnet, der er afgørende, fordi det giver centrale informationer om, hvordan rammer og vilkår skal justeres, så det giver de bedste forudsætninger for et godt daginstitutionsliv. Dette står i kontrast til ideen om, at pædagoger i stedet skal tune sig ind på læreplaners faglige temaer og tage afsæt i disse i justeringen af rammer og vilkår.

Restriktioner gør centrale værdier tydelige og flytter på pædagogers selvforståelse

På tværs af tidsperioderne og udfordringer med afspærringsbånd, zoneinddelinger og hygiejnekrav befinder det pædagogiske personale sig kontinuerligt

i forhandlinger om, hvordan de fortsat kan sikre det, de vurderer, er det væsentligste i forhold til børnenes trivsel og udviklingsmuligheder; her særligt børnenes mulighed for at bevæge sig efter deres interesser, deres mulighed for at bevæge sig derhen, hvor de har lyst til at lege og hen til dem, de har lyst til at lege med. Børnenes muligheder for at tage initiativer, sætte lege i gang, blive optagede og engagerede ser blandt andet ud til at være forbundet med, hvad der opfattes som et varieret udbud af forskelligt legetøj, kombineret med muligheden for at bevæge sig relativt frit. Når personalet fremhæver, hvordan børnene, til trods for forandringerne, alligevel finder på sjove lege med skamlerne, eller udvikler nye lege med bondegårdsdyrene, vidner det netop om, at det er dét, der skal være plads til; børnenes opfindsomhed og egne initiativer. Samtidig udfordrer det begrænsede udbud af legetøj og den zoneopdelte institution det pædagogiske personale på deres egen rolle som pædagoger. Når børn kan bevæge sig efter deres egne indskydelser og motivation, bliver pædagogernes opgave at facilitere rammerne for dette, understøtte børnenes navigerende i valgmulighederne, hjælpe med konflikter der opstår undervejs osv. Når udbuddet er indskrænket og børnenes engagement og initiativ skal opstå i et bestemt rum (fx sandkassen) eller i relation til en bestemt materialitet (fx pallerne), forandrer det samtidig den pædagogiske opgave, rolle og selvforståelse. Man er nu ikke længere en pædagog, der responderer på børns initiativer, men en der i langt højere grad skal skabe initiativer og motivation i relation til et relativt afgrænset rum for udfoldelse og udforskning.

Forældresamarbejde: Relationer på afstand

Ud over forandringer i materialitet, organisering og rutiner i hverdagslivet er der særligt ét område, der i alle interviews fremhæves som væsentligt forandret nemlig samarbejdet med forældrene. Siden nedlukningen i foråret 2020 har mange forældre haft yderst begrænset adgang til deres barns institution, da aflevering og afhentning under krav om afstand og minimering af daglige kontakter er foregået ved legepladsens låge eller institutionens hoveddør. På den ene side hører vi på tværs af de deltagende institutioner mange fortællinger om, hvordan det, at forældrene ikke kommer ind i institutionen, giver en mere rolig dag og lettere afleveringer og afhentninger. Dette begrundes blandt andet i, at børnene afleveres ét sted og følges ind af pædagogen fremfor, at forældrene skal hjælpe dem ind i institutionen og med at vælge, hvor de vil være, og hvad de vil lave. Der synes med andre ord at være nogle underliggende fortællinger om, at overgangen mellem hjem og institution for både børn og voksne tidligere også kunne være både konfliktfyldt og trække ud. Desuden fortæller det pædagogiske personale næsten samstemmigt om ro og fordybelse til gode lege om eftermiddagen, fordi der ikke hele tiden er forældre, der leder efter noget, eller som opholder personalet. Der er således en fortælling om, at børns leg ikke skal forstyrres, og de voksne, der er til stede, skal skærme og være nærværende i børns leg. Når forældre holdes på afstand af daginstitutionens praksis, bidrages

der således med en ny form for ro og andre muligheder for nærvær mellem det pædagogiske personale og børnene. På den anden side har forældrenes begrænsede adgang til institutionerne stor betydning for de daglige udvekslinger om børns hverdagsliv mellem hjem og institution. Det træder meget stærkt frem i interviewene fra november 2020. En pædagog fortæller:

Vi mangler de små historier, der spontant fortælles både morgen og eftermiddag, mens barnet kommer i tøjet eller sidder ved siden af. Det er svært at gøre digitalt, det er de små hverdagsfortællinger, der gør at vi lærer både børn og forældre bedre at kende og får en fornemmelse af hvad der rører sig. Hvordan har han sovet? OK, så forstår jeg bedre, hvorfor han har 'været skæv' hele dagen. [Eller] Arhhhh, det var en gravko, der var på legepladsen – så det var det, hun snakkede om.

Den daglige kontakt med forældrene fremhæves som særligt værdifuld og nødvendig i forhold til idealet om at kunne følge barnet og tune sig ind på barnets behov og rytmer ved at orientere sig om barnets liv i andre sammenhænge (Marschall 2019; Larsen 2011). Denne forbindelse er vanskeliggjort, når forældre og pædagoger kun ses kort ved institutionens låge og ikke mødes og deler 'de små historier' i garderoben. Pædagogerne fortæller, hvordan de særligt med 'sprog børnene' kunne bruge udvekslingerne med forældrene til at koble sig på det, de havde lavet med børnene og bruge dette i deres daglige arbejde. Den daglige udveksling fremstår således som helt central for et godt forældresamarbejde. Dette aspekt har også inden pandemien været problematiseret, idet flere undersøgelser peger på, at der ikke altid var nok personale om eftermiddagen, og der derfor ikke var ordentlig tid til at snakke i garderoben. Udveksling og den gode dialog har således også i hverdagens almindelige pædagogiske praksis vanskelige vilkår (EVA 2016; Marschall 2019; Marschall & Munck 2021), men problemet er under de aktuelle vilkår blevet forstørret og behovet for at finde alternative løsninger ekstra påtrængende.

Den stærkt forandrede og begrænsede kontakt mellem pædagoger og forældre, kombineret med vintervejret, får også betydning for, hvad der tales med forældrene om. Særligt tøjet, som fx flyverdragter og termojakker, som børnene har brug for, når det er koldt, og de skal være meget udendørs, ser ud til at blive omdrejningspunkt for kommunikationen mellem pædagoger og forældre, når forældrene henter ved lågen. Det betyder, at den sparsomme kontakt, går med at få styr på praktiske ting, fremfor at tale om hvad barnet oplever, og det vidner samtidig om, at varmt tøj og tørre flyverdragter får en afgørende betydning for barnets dag, når institutionslivet udfolder sig på legepladsen i kolde dage i november.

På tværs af de forskellige beretninger om fordele og ulemper ved begrænsningerne i forældrenes adgang til institutionerne, er det samtidig tydeligt, at det tætte samarbejde om det lille barn spiller en central rolle i det pædagogiske arbejde. Det anses som vigtigt, at pædagoger og forældre udveksler viden om børnenes erfaringsverden på tværs af institution og hjem, og i det hele taget er i tæt kontakt med hinanden, for bedst muligt at kunne fornemme barnets behov og støtte det i sin udvikling. Samtidig kan længslen efter 'garderobesnakken' og den daglige uformelle kontakt også ses som et udtryk for en grundværdi om at være i relation til forældrene. At det til trods for tidlig opsporing og frustrationer over krav fra forældre fortsat er et ideal at skabe ligeværdige deltagerorienterede relationer til forældrene (Larsen 2013; Marschall & Munck 2021). At være pædagog i en daginstitution er i høj grad også at samarbejde med forældre om at få et hverdagsliv til at fungere, sådan så forældrene trygt kan aflevere deres børn i pædagogernes varetægt.

Afsluttende bemærkninger

Vi har i denne artikel vist, at håndteringen af sundhedsmyndighedernes retningslinjer og deraf følgende fysiske og materielle forandringer i daginstitutionen udpeger væsentlige værdier i det pædagogiske arbejde, som tilpasninger, omstillinger og forhandlinger retter sig i mod: nemlig muligheden for at være tæt på børnene for at skabe tryghed og tune sig ind på deres behov og interesser, muligheden for at understøtte deres medbestemmelse og motivation i et alsidigt institutionsmiljø, samt muligheden for daglig kommunikation med forældrene om barnets behov og perspektiver. Diskussioner som disse er elementære i pædagogisk arbejde, hvor refleksion og faglig dialog om forholdet mellem grundlæggende værdier, rammer og vilkår må betragtes som helt nødvendige for både den enkelte medarbejder, samarbejdet mellem kollegaer og daginstitutionens kultur. De aktuelle vilkår sætter samtidig dette på spidsen, når den pædagogiske samtale rammesættes af sundhedsvidenskabelige intentioner (smitteforebyggelseskravet) og holdes i gang af en uvished om, hvad fremtiden bringer (hvor længe skal det vare, og hvad venter os). Beretningerne om at befinde sig i pædagogisk undtagelsestilstand umiddelbart efter genåbningen er fælles for vores informanter samtidig med, at de netop blev betragtet som undtagelsesforhold, og i stort omfang håndteret på måder det pædagogiske personale betragtede som meningsfulde således, at omsorgen for børnene fortsat kunne have højeste prioritet. Den nye hverdag var, i de fleste af institutionerne i foråret, præget af en fælles gejst og tro på, at man sammen kunne løfte opgaven og finde gode løsninger på de udfordringer, der løbende ville vise sig og dermed komme godt igennem krisen. Der var både beretninger om nye muligheder, ro og fordybelse og oplevelser af strukturer og aktiviteter, der blev forstyrrede, men uanset om forstyrrelsen gav ro eller uro i pædagogikken, var der en grundlæggende fortælling om en akut situation og ikke en 'ny normal'. Det gav en vished om, at det nok skulle gå. I november 2020 var det akutte og

særlige ved foråret i flere institutioner afløst af noget, der kan beskrives som en oplevelse af mere eller mindre permanent undtagelsestilstand, noget der synes at afstedkomme følelser af afmægtighed og afmatning blandt det pædagogiske personale. Dette gav sig både udslag i en slags eftertænkksomhed på 'det vi har lært, og kan tage med videre' og en træthed i forhold til vedvarende at skulle omstille sig og finde på nye løsninger. Dette kan læses som et udtryk for, at der er grænser for, hvor længe man kan holde til kontinuerligt at skulle omtænke og tilpasse sin hverdag uden at opleve sig som uformående eller måske endda fremmedgjort i egen praksis. Uanset om vi som mennesker er tilpasningsparate, bevægelige og forandringsvillige, hvilket vores interviewmateriale også vidner om, vil kontinuerlige krav om forandringsparathed være potentielt forbundet med behovet for forankring og stabilitet.

***Sine Grumløse ph.d. lektor/ Københavns Professionshøjskole,
Anja Marschall ph.d. lektor/ Københavns Professionshøjskole,
Karen Prins ph.d. lektor/ Københavns Professionshøjskole.***

Litteratur

- Akat, M. & Karatas, K. (2020). *Psychological Effects of COVID-19 Pandemic on Society and Its Reflections on Education*. I: Turkish Studies sept. 2020.
- Barbour, R. (2007). *Doing focus groups*. London: Sage Publications.
- BUPL (2020). *Hvordan oplever pædagoger og ledere 2. bølge af corona?* Lokaliseret den 25.1.2020 på: <https://bupl.dk/wp-content/uploads/2017/11/filer-notat-3.-vilkaarsundersogelse-til-presse-13.pdf>
- Børns Vilkår (2020). *Børns oplevelser af at være i børnehave under genåbningen af Danmark*. Analyserapport fra Børns Vilkår, juni, 2020.
- Christensen, S., Jespersen, A.P., Mellempgaard, S. & Sandberg, M. (red.) (2017). *Kultur som praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ehn, B. (2004). *Skal vi lege tiger? Børnehaveliv set fra en kulturel synsvinkel*. Århus: Forlaget Klim.
- Ehn, B. & Klein, B. (1994). *Från erfarenhet til text. Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Stockholm: Carlssons.
- Ehn, B. & Löfgren, O. (2010). *Kulturanalyser*. Århus: Forlaget Klim.
- EVA (2016). *Samarbejde mellem forældre og daginstitutioner*. København: Rosendahls.
- Halkier, B. (2020). *Fokusgrupper*. I: Brinkmann, S. & L. Tanggaard (red.) *Kvalitative metoder. En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hem, C. D. & Tiko, L. (2020). When are we going to have the real school? A case study of early childhood education and care teachers' experiences surrounding education during the COVID-19 pandemic. I: *The Australasian Journal of Early Childhood* (AJEC). Oct.2020.
- Koch, A. B. (2020). Børneforsker rapporterer fra felten: COVID-19 er faktisk et gavnligt benspænd for daginstitutioner. I: *Politiken* den 21.4.2020.
- Larsen, M. R. (2011). *Samarbejde og strid om børn i vanskeligheder*. Ph.d.-afhandling. Institut for psykologi og uddannelsesstudier. Roskilde Universitet.
- Løw, O. (2019). *RELATIONER. - kommunikation, interaktion, dialog, anerkendelse og fortælling*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Marschall, A. (2019). Children's well-being - a joint effort? Collaboration about children's well-being across the contexts of family life and kindergarten. I: S. Phillipson, & S. Garvis (red.), *Teachers' and Families' Perspectives in*

Early Childhood Education and Care: Early Childhood Education in the 21st Century (Vol. 2, pp. 47-67). CRC Press (Taylor & Francis Group). Evolving Families.

Marschall, A., & Munck, C. (2021). *Tillid og tvivl: Grunddilemmaer i pædagoger og foreldres samarbejde om børns hverdagsliv*. Dansk Pædagogisk Tidsskrift, 2021 (1).

Miller, D. (2008). *The comfort of things*. Cambridge: Polity Press.

Os, E., Myrvold, T., Danielsen, O., Hernes, L. & Winger, N. (2021). *Håndtering og konsekvenser av koronautbruddet for barn og barnehager*. Samarbeidsrapport NIBR/BLU 2021:2, OsloMet.

Panovska-Griffiths, J., Cliff C. Kerr, Robyn M. S. (2020). Determining the optimal strategy for reopening schools, the impact of test and trace interventions, and the risk of occurrence of a second COVID-19 epidemic wave in the UK: a modelling study. I: *The Lancet Child & Adolescent Health*, vol. 4 (11), pp. 817-827.

Prins, K. (2019). *På jagt efter det demokratiske – en pragmatisk kulturanalyse af muligheder og begrænsninger for børns demokratiske erfaringer i daginstitutionen*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.

Russell F.M., Ryan, K., Snow, K., Danchin M., Mulholland K., Goldfeld S. (2020). COVID-19 in Victorian Schools: *An analysis of child-care and school outbreak data and evidence-based recommendations for opening schools and keeping them open*. Melbourne, Australia: Murdoch Children's Research Institute and the University of Melbourne; 25. Sep. 2020.

Sundhedsstyrelsen (2020). *Vejledning for gradvis, kontrolleret genåbning af dagtilbud Forebyggelse af smitte med COVID-19*, april 2020.

Tang, S., Xiang, M., Cheung, T., Xiang, Y. (2020). Mental Health and Its Correlates among Children and Adolescents during COVID-19 School Closure: The Importance of Parent-Child Discussion. I: *Journal of Affective Disorders*, oct. 2020.

VIVE (2020). *Genåbningen af børnehaver efter coronavirus/COVID19 – Resultater af spørgeskemaundersøgelse til børnehavedere om erfaringer fra genåbningen*. Det nationale forskningscenter for velfærd, 2020.